

Η Εκκλησία και οι ευθύνες της Πολιτείας

Σε όλες τις σύγχρονες δημοκρατίες, πάνω από όλα βρίσκεται το Σύνταγμα και κατά δεύτερο λόγο οι Νόμοι. Ούτε το ένα ούτε το άλλο αποτελούν βέβαια αυτοσκοπό αλλά στόχον έχουν τη δημιουργία ενός πλαισίου, μέσα στο οποίο οι πολίτες του συγκεκριμένου κράτους διαβιώνουν και ανελλίσσονται, δεδομένων των κοινωνικοπολιτικών συνθηκών που κατά καιρούς επικρατούν. Στις σύγχρονες κοινωνίες, το Σύνταγμα ή οι Νόμοι βρίσκουν την έκφρασή τους μέσα από το κράτος, το οποίο αποτελεί τον υπέρτατο θεσμό, κάτω από τον οποίο λειτουργούν όλα ανεξαιρέτα τα άτομα και οργανισμοί.

Ανάμεσα σ' αυτούς τους οργανισμούς είναι και η Εκκλησία, που ανεξάρτητα από τον ρόλο που παγκόσμια διαδραμάτισε ιστορικά, δεν παύει να υπάρχει και να δρά στα πλαίσια του Κράτους, όχι παράλληλα μαυτό, ούτε ανεξάρτητα απ' αυτό και φυσικά ούτε και ανταγωνιστικά. Ιστορικά η Εκκλησία, είτε με τη μορφή που τη γνωρίζουμε στην Ευρώπη είτε άλλως πως, διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην ιστορία της ανθρωπότητας. Και τούτο γιατί η θρησκεία, της οποίας είναι ο εκφραστής, ασκεί μέσα από τον μυστικισμό με τον οποίο εκφράζεται, ισχυρή επίδραση στον άνθρωπο ή ακόμα γιατί για πολλούς αιώνες μπόρεσε να μονοπωλήσει ουσιαστικά τη μόρφωση και την πολιτική δύναμη. Ο 20ος αιώνας βρήκε τον ρυθμιστικό ρόλο της Εκκλησίας σε υποχώρηση, και με εξαίρεση ίσως το Βατικανό, η Εκκλησία, τουλάχιστο στις περισσότερες δυτικές χώρες, έχει βρει το ρόλο της στην ενάσκηση των θρησκευτικών της λειτουργιών, στα πλαίσια των θεσμών που συνθέτουν το σύγχρονο κράτος.

Όσο κι αν κάτι τέτοιο δεν θα μπορούσε να υποστηριχθεί στην περίπτωση της Κύπρου, της οποίας το πολίτευμα, παρά τις κάποιες ιδιομορφίες του, δεν παύει να είναι εκείνο της αστικής δημοκρατίας. Λόγω του εθναρχικού ρόλου που διαδραμάτιζε ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος - και βεβαίως και οι προκάτοχοί του - στην περίοδο που προηγήθηκε της ανακήρυξης της Ανεξαρτησίας της Κύπρου, δόθηκαν όπως είναι γνωστό στην Εκκλησία κάποια προνόμια, που όσο και αν φαντάζουν σήμερα εκτός τόπου και χρόνου, έχουν κατοχυρωθεί με το Σύνταγμα, όπως για παράδειγμα το αναπαλλοτρίωτο της εκκλησιαστικής περιουσίας (άρθρο 23.9 του Συντάγματος). Κατά τα άλλα, με εξαίρεση τα προνόμια που της κατοχυρώνει το Σύνταγμα, η Εκκλησία στην Κύπρο έχει τα ίδια δικαιώματα και υποχρεώσεις που έχουν όλοι οι πολίτες και οργανισμοί της Δημοκρατίας. Αξίζει ίσως να σημειωθεί ότι, αντίθετα με άλλα κράτη που έχουν επίσημη θρησκεία, όπως την Ελλάδα, το δικό μας Κράτος είναι κοσμικό, με την έννοια ότι δεν έχει επίσημη θρησκεία και όλες οι θρησκείες είναι ισότιμες. "Πάσαι αι θρησκείαι των οποίων τα δόγματα και αι ιεροτελεστίαι δεν είναι

μυστικά, είναι ελεύθεροι", λει το άρθρο 18.2 του Συντάγματος, ενώ το 18.3 αναφέρει ότι "Πάσαι αι θρησκείαι είναι ίσαι ενώπιον του Νόμου".

Τούτων λεχθέντων, σημειώνουμε πως το 95 βρίσκει την ημικατεχόμενη χώρα μας σε μια έντονη προσπάθεια ένταξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση, κάτι που όχι μόνο αποτελεί τον κύριο άξονα της εξωτερικής μας πολιτικής, αλλά συνοδεύεται ταυτόχρονα και απο τη συνεχή θεσμική μας προσαρμογή και ταύτιση με την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Ομως είναι η εκτίμησή μας ότι, απο της ανόδου στην εξουσία της νέας κυβέρνησης, η ζωή στην Κύπρο αποταυτίζεται απο τον ευρωπαϊκό τρόπο του σκέπτεσθαι και συμπεριφοράς και βαθμιαία συρόμαστε προς τον επαρχιωτισμό. Φαίνεται ότι στην Κύπρο η ιστορική πρακτική γίνεται αποδεκτή στο διηλεκές και στην έλλειψη μιάς νηφάλιας κριτικής ανάλυσης που θα οδηγήσει σε νέες αναγκαίες θεωρήσεις που επιβάλλουν οι καιροί, ο μύθος συγχέεται με την πραγματικότητα.

Στην έλλειψη νέων θεωρήσεων που επιβάλλουν οι εξελίξεις, περιλαμβάνεται και η συνεχιζόμενη σχέση Πολιτείας- Εκκλησίας, η οποία εν πολλοίς θυμίζει σχέση αποικιοκρατούμενης εθναρχευόμενης επαρχίας, παρά χώρας με δικό της σύνταγμα και νόμους, στους οποίους υπόκειται βέβαια και η Εκκλησία.

Ετσι δεν είναι εκπληκτικό που η Εκκλησία, την μιά μέρα ασχολείται με την θρησκεία, την επόμενη με επιχειρήσεις και την παράλλη με τη πολιτική, χωρίς το επίσημο κράτος να αντιλαμβάνεται ότι αυτή της η εναλλακτική ενασχοληση, απο μόνη της αφαιρεί το οποιοδήποτε δικαίωμα ειδικής μεταχείρισης, που δεν αναφέρεται στο Σύνταγμα.

Με εξαίρεση τις περιπτώσεις που ρητά αναφέρονται στο Σύνταγμα για την Εκκλησία, (άρθρα 18, 22.3, 23.9, 87, 90.3, 110, 111), το τελευταίο κατοχυρώνει τόσο την ισοπολιτεία όσο και την ανεξιθρησκεία στη Κύπρο. Ωστόσο το Κράτος απέτυχε να κάμει πράξη αυτές τις τόσο σημαντικές πρόνοιες του Συντάγματος, επιτρέποντας - θεσμοθετώντας θα λέγαμε πιο σωστά - απο τη μιά στην Εκκλησία να συμπεριφέρεται ωςάν το κράτος να έχει επίσημη θρησκεία, ενώ απο την άλλη, όχι μόνο ανέχεται διακρίσεις όσον αφορά τις επιχειρηματικές δραστηριότητες της Εκκλησίας, αλλά έμμεσα ενθαρρύνει και την ανάμιξη της στην πολιτική.

Πράγματι στις επιχειρηματικές της δραστηριότητες, δεν μπορεί να έχει η Εκκλησία δικαίωμα προτιμησιακής μεταχείρισης, γιατί πέρα απο τη καταπάτηση της αρχής της ισότητας, κάτι τέτοιο καταστρατηγεί μιά βασική αρχή της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εκείνη του ελεύθερου ανταγωνισμού. Οσο δε για την ανάμιξη της Εκκλησίας στην

πολιτική, παρατηρούμε καταρχήν ότι, όπως και όλα τα άτομα ή οργανισμοί, έχει και η Εκκλησία το δικαίωμα ελεύθερης έκφρασης των απόψεών της. Όμως δεν μπορεί να παίζει ρόλο εθναρχίας, ούτε δε και να υποκαθιστά το ρόλο των πολιτικών κομμάτων. Δε χρειάζεται ασφαλώς να υποδειχθεί ότι, ο ρόλος της Εθναρχίας εξέλειπε το 60 με την ανεξαρτησία, όταν ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος απο Εθναρχης έγινε Πρόεδρος της Δημοκρατίας.

Είναι σίγουρα λάθος η απο μέρους της Κυβέρνησης ανοχή αν όχι ενθάρρυνση ανάμειξης του Αρχιεπισκόπου ή της Ιεράς Συνόδου στο Κυπριακό, ανάγοντας τους έτσι σε πολιτικές οντότητες. Δε χρειάζεται να υποδειχθεί ότι τούτο αποτελεί ξένο ενοχλητικό και ανεπιθύμητο θα λέγαμε στοιχείο για τα κοσμικά κράτη της Ευρώπης, όπου απο καιρό υπάρχει διαχωρισμός της Εκκλησίας απο το Κράτος και όπου η πρώτη έχει παύσει να παίζει το ρόλο που έπαιζε επι Richelieu, Mazarin ή των διαφόρων Παπών. Για την Ευρώπη ο ρόλος της Εκκλησίας σε σχέση με τη πολιτική έχει διαφοροποιηθεί και η Εκκλησία αντικρύζεται πια σαν ένας σοβαρός και σημαντικός μεν θεσμός, του οποίου ωστόσο ο ρόλος περιορίζεται στη θρησκεία. Είναι γεγονός ότι η Εκκλησία σε διάφορες χώρες πρόσκειται στα συντηρητικά κόμματα, τα χριστιανοδημοκρατικά βασικά και βρίσκεται σε αντίθεση με τα προοδευτικά. Όμως δεν αναμειγνύεται άμεσα στην πολιτική.

Προβάλλεται συχνά ο ιχυρισμός, ότι η Εκκλησία ήταν πάντα αναμειγμένη στους εθνικούς αγώνες και δεν μπορεί να απουσιάζει απο τις σημερινές κρίσιμες στιγμές. Είναι γεγονός ότι, όπως και στη περίπτωση των περισσότερων ευρωπαϊκών χωρών, έτσι και στη Κύπρο η Εκκλησία έπαιξε πρωταρχικό ρόλο στην πρόσφατη αλλά και την πιο μακρινή ιστορία της χώρας μας. Η διαφορά είναι ότι τότε (επι Αγγλοκρατίας) η Εκκλησία εκαλείτο να συμπληρώσει το πολιτικό κενό που υπήρχε σαν ο μόνος οργανωμένος εκφραστής των Ελληνοκυπρίων ή ακόμη σαν ο επίσημος και αναγνωρισμένος τοποτηρητής τους όπως για παράδειγμα στη διάρκεια της Οθωμανικής περιόδου. Όμως οι συνθήκες που δημιούργησαν αυτή την ανάγκη εξέλειπαν. Σήμερα η Κύπρος είναι ανεξάρτητο κράτος, όπου λειτουργεί ένα δημοκρατικό καθεστώς, με πλήρη ανάπτυξη των πολιτικών θεσμών και δραστηριοτήτων, οργανωμένα κόμματα και πολιτικούς φορείς που καλύπουν όλο το φάσμα ιδεολογιών και αντιλήψεων. Με αυτά τα δεδομένα, η Εκκλησία δεν μπορεί πια σήμερα να γίνει δεκτή σαν πολιτικός εκφραστής του λαού, χωρίς αυτό να της αμφισβητεί το αναφαίρετο δικαίωμα να ταυτίζεται ή να υποστηρίζει συγκεκριμένο κόμμα, είτε πρόκειται για τη ΝΕΔΗΠΑ είτε για το ΠΑΚΟΠ.

Αν όντως έτσι έχουν τα πράγματα, τίθεται το ερώτημα, γιατί τα κόμματα και το επίσημο κράτος στέργουν να συμπεριφέρονται προς την Εκκλησία, - όσον αφορά το

Κυπριακό, σαν να πρόκειται για ένα απο τα κοινοβουλευτικά κόμματα; Είναι άραγε επιτρεπτή για λίγους ψήφους που μπορεί να επηρεάζει η Εκκλησία, η απόδοση σαυτήν λαθροβιώνουσας έστω εθναρχικής ιδιότητας; Εμείς λέμε όχι.

Κι αυτό χωρίς να υποβαθμίζεται ο ρόλος που μπόρεσε να παίξει ο Αρχιεπίσκοπος στη συνεργασία ΔΗΚΟ-ΕΔΕΚ και ΔΗΚΟ-ΔΗΣΥ στις τελευταίες προεδρικές εκλογές, ούτε οι υφιστάμενες δυνατότητες προβολής των απόψεων του μέσο του τηλεοπτικού σταθμού που έχει δημιουργήσει, ούτε η τοποθέτηση στο Υπουργείο Εξωτερικών ατόμου που πρόσκειται ίσως σαυτόν καθώς και η παρολίγο επιτυχία αναφορικά με το διορισμό Υπουργού Παιδείας.

Δεδομένης της οικονομικής δύναμης της Εκκλησίας, θα μπορούσε να υποστηριχτεί ότι η εύνοιά της είναι επιθυμητή απο μιά άποψη. Ωστόσο θα πρέπει να αντιλαμβάνονται οι "ευεργετούμενοι" ότι, ανεχόμενοι ή ενθαρρύνοντες τις πολιτικές δραστηριότητες της Εκκλησίας τη βρίσκουν κάποιαν ώρα να αντιμάχεται τόσο τους ίδιους όσο και το κράτος, όπως για παράδειγμα πράττει η Εκκλησία - ο Αρχιεπίσκοπος τουλάχιστον- όταν με πύρινους λόγους εκφράζεται εναντίον των συνομιλιών και της Ομοσπονδίας που αποτελούν την επίσημη γραμμή του Κράτους. Δεν είναι μήπως κατάφωρη παραγνώριση αν όχι περιφρόνηση των πάντων - και βεβαίως και του επισήμου κράτους - όταν ενώ όλοι μιλούμε για ειρηνική λύση αναφορικά με το Κυπριακό, ο Αρχιεπίσκοπος καλεί την Ελληνική και την Κυπριακή Κυβέρνηση σε απελευθερωτικό αγώνα; Και τίθεται το ερώτημα. Πόσο είναι σοφό ο κάθε ξένος διπλωμάτης ή πολιτικός που επισκέπτεται την Κύπρο με διευθέτηση του ίδιου του Κράτους, να περνά απο την Αρχιεπισκοπή για να ακούσει αντίθετες απο εκείνες του επίσημου κράτους απόψεις; Κάτι τέτοιο δεν συμβαίνει σε καμιά άλλη ευρωπαϊκή χώρα ούτε καν στη γειτονική μας Ελλάδα, απο την οποία στο θέμα σχέσεων Κράτους - Εκκλησίας θα μπορούσαμε να παραδειγματιστούμε. Δυστυχως, στη μεταμακαριακή περίοδο καμιά κυβέρνηση δεν είχε τη δύναμη ή τη βούληση να κρατήσει τις σωστές αποστάσεις απο την Εκκλησία.

Αναφέρονται παρακάτω μερικές περιπτώσεις, όπου η αδυναμία αυτή είναι ενδεικτική:

- Η συμπεριφορά της Εκκλησίας σε σχέση με την αναμόρφωση του Οικογενειακού μας Δικαίου: Παρά τις προσπάθειες που έγιναν προς την ορθή κατεύθυνση, η Κυβέρνηση δεν απέτρεψε την Εκκλησία απο του να αντιμάχεται και να υπονομεύει τις ενέργειες του Κράτους.

-Η ετσιθελική και παράνομη άρνηση της Εκκλησίας να εκτελέσει τα δημοσιονομικά της καθήκοντα αφέθει να συνεχίσει χωρίς συνέπειες, ερχόμενο έτσι το ίδιο το Κράτος να παραβιάσει το καθεστώς ισοπολιτείας που είναι εντεταλμένο να διαφυλάσσει και να εφαρμόζει.

-Την ίδια στιγμή που η Εκκλησία φαίνεται να είναι σε θέση να ξοδεύει £2 εκ. λίρες το χρόνο για την λειτουργία του ραδιοτηλεοπτικού σταθμού του Λόγου, το κράτος εξακολουθεί να καταβάλλει την αντιμισθία των ιερέων, ενώ θάπρεπε να καταγγείλει την παλιά συμφωνία που έγινε επι Προέδρου Μακαρίου και να υποδείξει ότι η αντιμισθία των ορθοδόξων ή και ενδεχόμενα άλλων ιερωμένων δεν είναι δουλειά του κοσμικού, μή έχοντας επίσημη θρησκεία Κράτους.

- Η πρόσφατη περίπτωση συμμετοχής του Κράτους στην υπόθεση της εικόνας "Άξιον Εστί", όπου η εμφάνιση του Προέδρου και άλλων αξιωματούχων του κράτους στις διάφορες εκδηλώσεις, τείνει να μειώσει το κύρος και τη σοβαρότητα της πολιτικής μας ηγεσίας.

- Η παλαιότερη περίπτωση του αγάλματος του Μακαρίου στην αυλή της Αρχιεπισκοπής, όταν αγνοήθηκε βάνουσα η αισθητική και το λαϊκό αίσθημα, για να ικανοποιηθεί απλώς η ετσιθελική επιθυμία του Αρχιεπισκόπου.

- Η πρόσφατη συμπεριφορά του "Άμμου Χρυσόστομου" όπως προσφυώς εχαρκτηρίστηκε ο Μητροπολίτης Πάφου, του οποίου τόσο οι δηλώσεις όσο και οι πράξεις ευρίσκονται εκτός οποιασδήποτε έννοιας δεοντολογίας, κοσμιότητας αλλά και νομιμότητας, χωρίς να υπάρξουν γιαυτόν οποιοσδήποτε επιπτώσεις.

Είναι καιρός, σεβόμενο το Σύνταγμα και τους νόμους του, να οριοθετήσει το Κράτος τις σχέσεις του με την Εκκλησία, τοποθετώντας τες όπου το επιβάλλει η θέση της Κύπρου σαν μιάς πραγματικά ευνομούμενης ευρωπαϊκής πολιτείας. Να επιβάλει ταυτόχρονα στην Εκκλησία συμμόρφωση με τους νόμους της Πολιτείας και έμπρακτα να δείξει ότι σένα σοβαρό κράτος δεν μπορεί να υπάρχει δυαρχία, ούτε δυό μέτρα και δυό σταθμά για τους πολίτες.

Για μεγάλο μέρος των Ελληνοκυπρίων, η Εκκλησία αναντίρρητα αποτελεί ακόμα σημαντικό θεσμό. Αυτό όμως δε δίνει στην Εκκλησία το δικαίωμα συμπεριφοράς και λειτουργίας της υπεράνω του Κράτους, ενώ ταυτόχρονα το Κράτος έχει υποχρέωση να διαφυλάσσει τους θεσμούς και το κύρος του, πίο πολύ τη στιγμή που του αμφισβητείται η οντότητα και κτυπά τη πόρτα της Ευρώπης. Πρόκειται για μια κατεξοχήν περίπτωση όπου η ανοχή συνιστά ενοχή.